

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 4Α (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 4, Μέρος Α

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-82258-9-3
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

**Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Εκπαίδευση
Ενηλίκων: τι μας διδάσκει η μέχρι σήμερα
πρακτική, τι πρέπει να προσέξουμε για το μέλλον;**

*Αριστέιδης Βαγγελάτος, Γεώργιος
Παναγιωτόπουλος*

doi: [10.12681/icodl.1045](https://doi.org/10.12681/icodl.1045)

Ανοιχτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Εκπαίδευση Ενηλίκων: τι μας διδάσκει η μέχρι σήμερα πρακτική, τι πρέπει να προσέξουμε για το μέλλον;

Open Educational Resources in Adult Education: What does the practice to date teach us, what should we take care for the future?

Αριστείδης Βαγγελάτος
μετ/κος φοιτητής ΕΚΕ, ΕΑΠ
vagelat@cti.gr

Γεώργιος Παναγιωτόπουλος
Επ. Καθηγητής, ΤΕΙ Δυτ. Ελλάδας
μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ
eapspanag@gmail.com

Abstract

Adult Education (AE) is a field of special interest and importance at a global level. Especially for the European Union, recent studies state that the situation in Europe (imprinted by evidence such as: one out of five adults has low literacy and numeracy skills, one out of four has finished only primary education while one in three has almost zero ICT skills) reveals the emphasis that needs to be put on Adult Education. In this context, it seems that one of the key tools that can be used to support the AE is Open Educational Resources (OER). OERs have evolved in recent years, getting increased acceptance at all levels of education. Until the end of the last decade, OERs were mainly developed with an emphasis on formal education (primary, secondary and tertiary) or non-formal for adults who already had a good level of education. In recent years, however, there has been an attempt towards OERs and open education in general to cover the whole spectrum of non-formal education as well as the entire adult age range, regardless of previous knowledge and skills.

Keywords: *Open educational resources, Open education, Adult education*

Περίληψη

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων (ΕΚΕ) είναι ένας τομέας ειδικού ενδιαφέροντος και σημασίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικά για την Ευρωπαϊκή Ένωση, πρόσφατες μελέτες αναφέρουν ότι η σημερινή πραγματικότητα στην Ευρώπη (που αποτυπώνεται από στοιχεία όπως: ένας στους πέντε ενήλικες έχει μικρές δεξιότητες αλφαριθμητισμού και αριθμητικής, ένας στους τέσσερις έχει τελειώσει μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ ένας στους τρεις έχει σχεδόν μηδενικές δεξιότητες σε ΤΠΕ) επιβάλλει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Στο πλαίσιο αυτό, φαίνεται ότι ένα από τα βασικά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη της ΕΚΕ είναι οι Ανοιχτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι (ΑΕΠ). Οι ΑΕΠ έχουν εξελιχθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, γνωρίζοντας αυξανόμενη αποδοχή σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Μέχρι και το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας, οι ΑΕΠ αναπτύσσονταν κυρίως με έμφαση στην τυπική εκπαίδευση (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια) ή την μη τυπική για τους ενήλικες που είχαν ήδη ένα καλό επίπεδο μόρφωσης. Τα τελευταία χρόνια όμως υπάρχει μια προσπάθεια οι ΑΕΠ και γενικότερα η ανοιχτή εκπαίδευση να καλύψουν όλο το φάσμα της μη τυπικής εκπαίδευσης, καθώς και όλο το ηλικιακό φάσμα των ενηλίκων, ανεξαρτήτως πρότερων γνώσεων και δεξιοτήτων.

Λέξεις - κλειδιά: *Ανοιχτοί εκπαιδευτικοί πόροι, Ανοιχτή εκπαίδευση, Εκπαίδευση Ενηλίκων*

1. Εισαγωγή

Η Ανοιχτή Εκπαίδευση έχει τα τελευταία χρόνια καταφέρει να στρέψει πάνω της τα φώτα της ερευνητικής και ακαδημαϊκής κοινότητας, κυρίως λόγω των σημαντικών σχετικών πρωτοβουλιών για Ανοιχτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους (ΑΕΠ), Ανοιχτά Μαζικά Διαδικτυακά Μαθήματα (ΑΜΔΜ - MOOCs), Ανοιχτές Εκπαιδευτικές Πρακτικές αλλά και μια σειρά άλλων προσπαθειών που στόχο έχουν το «άνοιγμα της εκπαίδευσης» ως μια πρόκληση σε σχέση με αυτό που γνωρίζαμε ως σήμερα. Ως αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος αυτού, εκδηλώσεις και εξειδικευμένα συνέδρια είναι πλέον γεγονός σε ετήσια βάση (βλ. για παράδειγμα το συνέδριο Open Education Conference - openedconference.org, το συνέδριο OER Conference - oer18.oerconf.org, αλλά και το World OER Congress - www.oercongress.org).

Στο πλαίσιο αυτό οι Ανοιχτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι (ΑΕΠ) προτάσσουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να συνεισφέρουν ισότητα στην πρόσβαση στη γνώση και γενικότερα σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Αυτό γίνεται δυνατό με την ανάπτυξη και ελεύθερη διάδοση ποιοτικών και χωρίς κόστος πόρων προς όλους, ειδικά σε μια εποχή που οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί και η εκπαίδευση γενικότερα αντιμετωπίζει τεράστιες προκλήσεις.

Οι ΑΕΠ μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά προς την κατεύθυνση αυτή υποστηρίζοντας την συνεχή βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με παράλληλη μείωση του κόστους του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος τόσο στη τυπική, όσο και στη μη τυπική εκπαίδευση (Commonwealth of Learning, 2017b).

Τα παραπάνω δεν αποτελούν μόνο θεωρητική προσέγγιση και ανάλυση του ρόλου των ΑΕΠ και της ανοιχτής εκπαίδευσης. Αντίθετα έχουν γίνει τμήμα της στρατηγικής πολλών διεθνών θεσμικών φορέων, οι οποίοι σχεδιάζουν την εκπαίδευση σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο. Έτσι, οργανισμοί και φορείς όπως η UNESCO, η COL, ο Hewlett Foundation, Υπουργεία Παιδείας πολλών κρατών, αλλά και η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχουν εντάξει συγκεκριμένη στοχοθεσία για την ανάπτυξη της ανοιχτής εκπαίδευσης και των Ανοιχτών Εκπαιδευτικών Πόρων στα άμεσα και μεσοπρόθεσμα σχέδιά τους.

Και ενώ μέχρι σήμερα οι ΑΕΠ αναπτύσσονταν κατά κύριο λόγο για την υποχρεωτική (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια) αλλά και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια κίνηση δημιουργίας και αξιοποίησης ΑΕΠ και στις άλλες μορφές εκπαίδευσης.

Στην εργασία αυτή, μέσα από μια βιβλιογραφική έρευνα, διερευνάται η θέση των Ανοιχτών Εκπαιδευτικών Πόρων (και γενικότερα των ανοιχτών πρακτικών) στην Εκπαίδευση Ενηλίκων (ΕΚΕ). Πιο συγκεκριμένα, αρχικά αφού ορίσουμε την ΕΚΕ με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εξετάζουμε τη σημερινή της θέση στην Ευρώπη και στη συνέχεια την θέση των ΑΕΠ στο τοπίο αυτό. Κατόπιν αναλύουμε τη διαθεσιμότητα των ΑΕΠ στο χώρο της ΕΚΕ και τη σκοπιμότητά τους με βάση τα σημερινά δεδομένα. Στη συνέχεια διατυπώνονται βασικές παραδοχές σε σχέση με τη χρήση των ΑΕΠ και τέλος δίνονται τα συμπεράσματα.

2. Εκπαίδευση Ενηλίκων

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει την εκπαίδευση ενηλίκων να καλύπτει (Eurostat, 2013):

- την τυπική, μη τυπική και την άτυπη μάθηση για τη βελτίωση των βασικών δεξιοτήτων, την απόκτηση νέων προσόντων, αλλά και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων ή την επανεκπαίδευση για λόγους απασχόλησης,
- τη συμμετοχή στην κοινωνική, πολιτιστική και καλλιτεχνική μάθηση για την προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση.

Όσον αφορά στην ηλικία, αναφέρεται σε όλες τις μαθησιακές δραστηριότητες των ενηλίκων, που έχουν ολοκληρώσει την αρχική τους εκπαίδευση και κατάρτιση.

Η ίδια η μάθηση ορίζεται ως μια διαδικασία μέσω της οποίας ο άνθρωπος αλλάζει – εξελίσσεται. Από μια άλλη σκοπιά αυτό θα μπορούσε να γίνει κατανοητό ως μια κοινωνικο-πολιτισμική διαδικασία, που γίνεται αντιληπτή με βάση τη θεωρία της δραστηριότητας που πρωτοεισηγάγαν οι Vygotsky, Leontiev και Engeström (Σολομωνίδου, 2006). Το αποτέλεσμα της μάθησης είναι μια αλλαγή σε οποιαδήποτε από τα χαρακτηριστικά του ατόμου, π.χ. γνώση (δηλ. προσωπική σύνθεση των πληροφοριών / δεδομένων και πεποιθήσεων για τον κόσμο), επαγγελματική υπευθυνότητα (την ικανότητα να εκτελεί τα καθήκοντά του), συμπεριφορά, τρόπου σκέψης, ταυτότητα - όπως την αντιλαμβάνεται ο ίδιος, ταυτότητα - όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τους άλλους, ή συνδυασμό των παραπάνω.

Όσον αφορά στην τυπική κατηγοριοποίηση των επιπέδων σπουδών, η αναφερόμενη και ως ISCED τυποποίηση (International Standard Classification of Education, 2013) αναπτύχθηκε από την UNESCO και σήμερα βρίσκεται στην «έκδοση» 2013 – αν και περισσότερο ακόμα χρησιμοποιείται η έκδοση του 2011. Με βάση αυτή ορίζονται οκτώ επίπεδα σπουδών, στα οποία όμως θα πρέπει κανείς να δει την σχέση τους με την εκπαίδευση ενηλίκων, όσον αφορά στις δεξιότητες / ικανότητες που έχει (ή δεν έχει) αναπτύξει ο ενήλικας που κατέχει ένα σχετικό τίτλο, και τι επιπλέον απαιτείται ώστε είτε αυτός που κατέχει ένα σχετικό τίτλο να μπορεί να ανταποκριθεί στις αντίστοιχες απαιτήσεις, είτε ένας που δεν έχει το σχετικό τίτλο, να μπορέσει μέσα από κάποιες δομές να τις αποκτήσει.

3. Εκπαίδευση Ενηλίκων στην Ευρώπη

Η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί έναν από τους πυλώνες της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το 2011, το συμβούλιο της Ευρώπης εξέδωσε την ανακοίνωση 372/1/2011 σχετικά με ένα ανανεωμένο ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση των ενηλίκων. Σε αυτό το ψήφισμα το συμβούλιο ενεθάρρυνε επιπλέον τους φορείς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, να αγκαλιάσουν ομάδες εκπαιδευομένων από τα λιγότερο παραδοσιακά στρώματα όπως αυτά των ενηλίκων εκπαιδευομένων, ως μια απόδειξη της κοινωνικής ευαισθητοποίησής τους προς την κοινωνία συνολικά αλλά και ως αντίδραση στις νέες προκλήσεις της γήρανσης του πληθυσμού και των δημογραφικών προβλημάτων της Ευρώπης.

Ως αποτέλεσμα είχαμε την έναρξη της δράσης «ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την Εκπαίδευση Ενηλίκων» (www.eaea.org/en/policy-advocacy/european-agenda-for-adult-learning.html), η οποία βέβαια συνδέεται στενά με το «στρατηγικό πλαίσιο για την Ευρωπαϊκή συνεργασία στην Εκπαίδευση και την Κατάρτιση» (ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el), με συγκεκριμένες προτεραιότητες στην Εκ. Ενηλίκων, και ιδιαίτερη έμφαση στους ενήλικες με χαμηλές δεξιότητες και βασικές γνώσεις.

Στη συνέχεια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την ανακοίνωση: «άνοιγμα της εκπαίδευσης» (654/2013), οποία περιέλαβε εκτός των άλλων και αναφορές σε ΑΕΠ και MOOCs, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των ΑΕΠ στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Στην ανακοίνωση επίσης αυτή γίνεται λόγος για τη δημιουργία της πύλης EPALÉ (ec.europa.eu/epale/el/) μιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την εκπαίδευση ενηλίκων στην Ευρώπη, η οποία σήμερα είναι ενεργή και ιδιαίτερα σημαντική πηγή ενημέρωσης.

Η ανακοίνωση ήταν αποτέλεσμα μιας μελέτης της επιτροπής πολιτισμού και παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.europarl.europa.eu/committees/el/CULT/home.html) το 2014, η οποία ανέφερε ότι «θα πρέπει να υλοποιηθούν ΑΕΠ για την εκπαίδευση ενηλίκων ώστε να δοθούν περισσότερες ευκαιρίες δια βίου μάθησης σε χαμηλών δεξιοτήτων πολίτες της Ευρωπαϊκής ένωσης», έχοντας κατά νου το γεγονός ότι υπάρχει και πρόβλημα χαμηλών ψηφιακών δεξιοτήτων στους πολίτες.

4. Η Ευρωπαϊκή οπτική σε σχέση με τους ΑΕΠ στην εκπαίδευση ενηλίκων

Η κατάσταση της Ανοιχτής Εκπαίδευσης στην Ευρώπη παρουσιάζει ένα ενδιαφέρον μείγμα εθνικών και περιφερειακών πρωτοβουλιών, μαζί με συνεργασίες και έργα μεταξύ των κρατών μελών και των πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι διακηρύξεις του Κέιπ Τάουν (The Cape Town declaration, 2007) και του Παρισιού (The Paris declaration, 2012) περιελάμβαναν φιλόδοξα οράματα και στόχους για την αξιοποίηση της δυναμικής των ΑΕΠ και αποτελούν τη βάση για την επίτευξη των στόχων του κινήματος των ΑΕΠ σε παγκόσμια κλίμακα. Στις 25 Σεπτεμβρίου του 2013, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ψήφισε τον κανονισμό με τίτλο «Άνοιγμα της Εκπαίδευσης: Καινοτόμος διδασκαλία και μάθηση για όλους μέσω των νέων τεχνολογιών και των Ανοιχτών Εκπαιδευτικών Πόρων» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013). Ο γενικός στόχος ήταν να ανοίξει η εκπαίδευση σε καινοτόμα ψηφιακά εργαλεία και να προωθηθούν καινοτόμα μαθησιακά περιβάλλοντα και ΑΕΠ, σύμφωνα με τη στρατηγική του Ευρώπη 2020 (Europe 2020, 2010) ανταποκρινόμενη στην αναδυόμενη ανάγκη εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης.

Για την υποστήριξη αυτής της πρωτοβουλίας, έχουν ξεκινήσει μια σειρά από σημαντικές δράσεις και πρωτοβουλίες:

- Η ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: Ανασχεδιασμός της εκπαίδευσης: επενδύοντας στις δεξιότητες για καλύτερα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012).
- Η ευρωπαϊκή πύλη OpenEducationEuropa (OpenEducationEuropa.eu), «μια κοινότητα για όλους όσοι εμπλέκονται ή ενδιαφέρονται για ψηφιακή, ανοιχτή και καινοτόμο μάθηση», που αποσκοπεί στην υποστήριξη των χρηστών (καθηγητών, μαθητών) για την εξεύρεση σχετικών ΑΕΠ και την ενίσχυση της προβολής των πολλών υψηλής ποιότητας πόρων που παράγονται στην Ευρώπη.

Ενώ όμως η υιοθέτηση ΑΕΠ και Ανοιχτών Εκπαιδευτικών Διαδικασιών/Πρακτικών (οι ανοιχτές εκπαιδευτικές διαδικασίες/πρακτικές (ΑΕΔΠ) (open educational practices (OEP)) είναι η χρήση των ΑΕΠ για διδασκαλία και μάθηση με στόχο την ένταξη καινοτόμων πρακτικών στην μαθησιακή διαδικασία (Ehlers, 2011)), στη σχολική εκπαίδευση και την ανώτερη/ανώτατη εκπαίδευση στην Ευρώπη κερδίζει έδαφος σταθερά, το δυναμικό των ΑΕΠ σε σχέση με τη συμβολή σε βασικούς εκπαιδευτικούς στόχους, δεν έχει ακόμη αξιοποιηθεί πλήρως στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, με μια από τις βασικές αιτίες το γεγονός ότι εξακολουθεί να υπάρχει μικρή εμπειρία (evidence) για το πώς ΑΕΠ και ΑΕΔΠ μπορούν να αξιοποιηθούν πλήρως. Έτσι σε σύγκριση με άλλους τομείς της εκπαίδευσης, η εκπαίδευση ενηλίκων έχει το χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης ΑΕΠ. Μερικοί από τους λόγους για την πραγματικότητα αυτή σκιαγραφούνται σε σχετική μελέτη για λογαριασμό του Institute for Prospective Technological Studies (IPTS) της ΕΕ από τους Falconer et al. (2013):

- Η καινοτομία (με την έννοια του πολύ καινούργιου) της έννοιας των ΑΕΠ στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων και η έλλειψη κουλτούρας αποδοχής ότι η μάθηση μπορεί να λάβει χώρα εκτός των επίσημων δομών είναι ένα εμπόδιο.
- Η θεσμική και η δασκαλο-κεντρική παιδαγωγική προσέγγιση που προβλέπεται από τις περισσότερες πρωτοβουλίες ΑΕΠ δεν ταιριάζει ιδιαίτερα με τις ανάγκες των ενηλίκων εκπαιδευομένων.
- Η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των πρωτοβουλιών εκπαίδευσης ενηλίκων, σε συνδυασμό με την έλλειψη αξιόπιστων μορφών αξιολόγησης και αναγνώρισης της ανοιχτής εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Η έλλειψη ψηφιακού αλφαριθμητισμού, δεξιοτήτων αυτό-εκπαίδευσης και μερικές φορές γλωσσικών δεξιοτήτων μιας γενιάς μαθητών που εκπαιδεύτηκαν σε μια εποχή που οι δεξιότητες αυτές δεν ήταν μέρος του προγράμματος σπουδών.

Οι ΑΕΠ θεωρείται ότι παρέχουν μια νέα στρατηγική ευκαιρία για τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, καθώς και τη διευκόλυνση της ανταλλαγής γνώσεων και ικανοτήτων.

Ωστόσο, υπάρχει έλλειψη εμπειρικών δεδομένων σχετικά με το πώς χρησιμοποιούνται οι ΑΕΠ για την προώθηση της δια βίου μάθησης και της εκπαίδευσης ενηλίκων, ακόμα και αν οι ευκαιρίες ανοιχτής μάθησης είναι ιδιαίτερα σημαντικές εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν ιδιαίτερους χρονικούς περιορισμούς (π.χ. λόγω επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών) και οι προσδοκίες και φιλοδοξίες τους διαφέρουν από εκείνες των παραδοσιακών – νέων - εκπαιδευομένων. Επίσης, κάτι που επηρεάζει χώρες με γλώσσες λιγότερο ομιλούμενες όπως η Ελλάδα, οι ΑΕΠ στην Ευρώπη κυριαρχούνται από πόρους στα αγγλικά και στα γαλλικά, ενώ θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες για να καταστούν διαθέσιμοι ΑΕΠ και σε άλλες γλώσσες, ειδικά για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους που μπορεί να διευκολυνθούν σημαντικά από την εκμάθηση στη δική τους γλώσσα.

5. Διαθεσιμότητα ΑΕΠ στην Εκπαίδευση Ενηλίκων

Δεν υπάρχουν πολλές μελέτες ή επιστημονικές αναφορές που να περιλαμβάνουν ποσοτικά στοιχεία για ΑΕΠ στην εκπαίδευση ενηλίκων. Τα περισσότερα τα βρίσκουμε από κάποια ερευνητικά έργα που ασχολήθηκαν με το ανοιχτό περιεχόμενο και την εκπαίδευση ενηλίκων: Το POERUP (poerup.referata.com) αναφέρει ότι υπάρχουν 308 πρωτοβουλίες σε σχέση με ΑΕΠ στην εκπαίδευση ενηλίκων. Βέβαια στις εθνικές αναφορές που το ίδιο έργο περιλαμβάνει, καταγράφονται γύρω στις 600 τέτοιες δράσεις, μόνο στην Ευρώπη, με συγκεκριμένες χώρες όπου υπάρχει μεγαλύτερη πρωτοβουλία (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ισπανία, Γερμανία) ενώ άλλες περιοχές (ειδικά η ανατολική Ευρώπη) έχουν ιδιαίτερα μικρή συμμετοχή.

Στη γενικότερη κατηγορία της ανοιχτής πρόσβασης, το έργο OpenDOAR (www.opendoar.org) αναφέρει 1.287 αποθετήρια στην Ευρώπη.

Ποιες είναι όμως οι γενικές εκτιμήσεις με βάση τη βιβλιογραφία σε σχέση με τους ΑΕΠ στην ΕΚΕ;

1. Τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν παράξει γενικούς ανοιχτούς πόρους, μέσω κάποιου θεσμικού φορέα όπως εθνική βιβλιοθήκη ή κρατική ραδιοτηλεόραση, είτε άμεσα είτε μέσω της συμμετοχής σε κάποιο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα όπως η Europeana (www.europeana.eu).
2. Λαμβάνοντας υπόψη και τον αριθμό των διαφορετικών γλωσσών που υπάρχουν αλλά και τον πληθυσμό των ανθρώπων που τις μιλάνε είτε ως πρώτη είτε ως δεύτερη γλώσσα, υπάρχει μια μάλλον αναμενόμενη υπερπροσφορά πόρων στην Αγγλική γλώσσα, ακολουθούμενη από τα Γαλλικά και τα Ισπανικά. Λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες σε γενικές γραμμές δεν έχουν την ίδια παραγωγή όπως αναφέρεται και τεκμηριώνεται από το έργο LangOER (langoer.eun.org).
3. Η στρατηγική επιλογή ανοιχτής πρόσβασης του περιεχομένου ερευνητικών περιοδικών είναι αρκετά πιο ανεπτυγμένη στα κράτη – μέλη της ΕΕ από την ανάπτυξη ΑΕΠ, αν και γενικότερα το τοπίο είναι πολύπλοκο και επιπλέον τα ερευνητικά περιοδικά είναι σχετικά μικρού ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση ενηλίκων πέρα από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές των πανεπιστημίων.

6. Σκοπιμότητα και βιωσιμότητα των ΑΕΠ στη εκπαίδευση ενηλίκων

Σταχυολογώντας την εμπειρία που προκύπτει από τη σχετική βιβλιογραφία στην εκπαίδευση ενηλίκων και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, μπορούν να διατυπωθούν μια σειρά από συμπεράσματα σε σχέση με τη σκοπιμότητα και βιωσιμότητα των ΑΕΠ. Αρχικά, φαίνεται ότι οι εκπαιδευόμενοι τείνουν να γίνονται πιο ανεξάρτητοι μαθητές, όσο αποκτούν εμπειρία σπουδών ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και επιπλέον όσο μεγαλώνουν. Παρ' όλα ταύτα, η διαπίστωση αυτή δεν είναι δεδομένη και ούτε κανόνας: για παράδειγμα ο O' Doherty (2006) αναφέρει ότι: «η έννοια της αυτόνομης μάθησης δεν είναι καινούργια, αλλά

όμως υπάρχει μια σημαντική έλλειψη συναντίληψης σε σχέση με το περιεχόμενό της. Η αυτόνομη μάθηση παρουσιάζεται ως κάτι σημαντικό που αναμένεται να λάβει χώρα στο πανεπιστήμιο αν και έρευνες επισημαίνουν το γεγονός ότι οι φοιτητές «δυσκολεύονται να τα βγάλουν πέρα με την αυτόνομη και αυτό-καθοδηγούμενη μάθηση που τους ζητούν οι καθηγητές τους». Όμως συνεχίζει, «η υπόθεση είναι μάλλον παραπλανητική: Η ανεξαρτησία είναι ένας στόχος και όχι η γραμμή εκκίνησης».

Ο Meyer (2010) μετά από ανάλυση της βιβλιογραφίας, συμπεραίνει ότι: «η επιτυχής προώθηση της αυτόνομης μάθησης (independent learning) θα απαιτήσει ιδιαίτερη προσοχή στο εκπαιδευτικό περιβάλλον με εστίαση τόσο στη σχέση εκπαιδευτή – εκπαιδευομένου, αλλά και στο ευρύτερο φυσικό περιβάλλον και τους παρεχόμενους πόρους μέσα σε αυτό, συμπεριλαμβανομένων και των ΤΠΕ. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να βοηθηθούν να υποστηρίξουν την ανεξάρτητη μάθηση στους μαθητές τους, μέσω μιας κατανόησης για τα διάφορα μοντέλα και θεωρίες μάθησης, που την στηρίζουν. Αυτό έχει την προϋπόθεση και υποκρύπτει ανάγκη για εκπαίδευση εκπαιδευτών. Όσον αφορά σε θεματικά – επιστημονικά πεδία, δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία, σε σχέση με το αν απαιτούνται ειδικές δεξιότητες σε κάθε διαφορετικό πεδίο για την αυτόνομη μάθηση, ή όχι. Χρειάζεται περαιτέρω έρευνα, ώστε να παραχθούν οι σωστές οδηγίες – κατευθύνσεις».

Αντίστοιχα οι Bates & Wilson (2003) συμφωνούν ότι οι ΑΕΠ για πραγματικά αυτόνομη μάθηση από πολύ νέους ή από ενήλικες με μικρή πρότερη εκπαίδευση, δεν είναι κάτι δεδομένο, αλλά μάλλον κάτι προβληματικό! Ακόμα και άλλοι ερευνητές όπως οι Thomas και λοιποί (2015), τεκμηριώνουν την προσοχή που απαιτείται για να δημιουργηθούν αποτελεσματικές «αυτοκατευθυνόμενες ευκαιρίες μάθησης» ακόμα και για φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

6.1. Δεξιότητες εκπαιδευομένων

Οι έρευνες επισημαίνουν και το γεγονός ότι είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι δεξιότητες αλλά και οι στάσεις των εκπαιδευομένων στα θέματα των ΑΕΠ αλλά και γενικά της ψηφιακής μάθησης. Η τελευταία ενέχει το ρίσκο να απορρίψει τους ενήλικες με μικρό ψηφιακό γραμματισμό αλλά και όσους δεν έχουν πρόσβαση σε υπολογιστή/διαδίκτυο (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015). Για κάποιους ερευνητές, η απουσία προσωπικής επαφής (face-to-face) με τον εκπαιδευτικό ή τους άλλους εκπαιδευόμενους (peer learners), και η αυτονομία που απαιτείται, είναι αρνητικοί παράγοντες (Ramsden, 2015). Αλλά ακόμα και εκπαιδευόμενοι με καλές δεξιότητες σε ΤΠΕ, συναντούν προβλήματα στην αξιολόγηση ανοιχτών πόρων. Η μελέτη LUDOERL (2011) αναφέρει: «οι μαθητές δεν είναι γενικά δυνατοί στην κατανόηση εννοιών όπως αξιολόγηση από ομότιμους (peer review) ή σύγχρονη μελέτη/αναφορά». Επί πλέον «είναι αδύνατοι στην αξιολόγηση της ποιότητας της πληροφορίας που μπορούν να βρουν σε ένα ιστοχώρο μετά από κάποια αναζήτηση...» (Bacsich και λοιποί, 2011).

6.2. Δεξιότητες του προσωπικού

Αλλά και οι δεξιότητες του προσωπικού και γενικότερα όλων των εμπλεκόμενων σε ένα ίδρυμα με κύριο σκοπό την εκπαίδευση ενηλίκων θα πρέπει να βελτιωθούν. Ιδιαίτερα οι δεξιότητες σε σχέση με την ψηφιακή μάθηση θα πρέπει να αναπτυχθούν αρκετά. Σήμερα φαίνεται ότι οι δεξιότητες και στάσεις του προσωπικού μπορεί να αποδειχτεί βασικός αρνητικός παράγοντας στην περαιτέρω ανάπτυξη της ψηφιακής μάθησης και της ευέλικτης μάθησης γενικότερα (Bacsich, 2015).

7. Επισημάνσεις σε σχέση με τη χρήση των ΑΕΠ

Ποιες όμως είναι οι στάσεις και οι προκλήσεις σε σχέση με τη χρήση των ΑΕΠ στην Εκπαίδευση Ενηλίκων; Μελετώντας κυρίως σχετικές μελέτες (Falconer, et al., 2013;

European Parliament, Structural and Cohesion policies, 2015), μπορούν να εξαχθούν κάποια γενικά συμπεράσματα. Βέβαια πρέπει να τονιστεί το γεγονός, ότι υπάρχουν τοπικές τάσεις σε κάθε γεωγραφική περιοχή / χώρα και ένα διαφορετικό επίπεδο της χρήσης των ανοιχτών εκπαιδευτικών πόρων, αλλά είναι δυνατόν εν τέλει να εντοπιστούν και κάποιες κοινές τάσεις μεταξύ των χωρών / ευρύτερων γεωγραφικών περιοχών:

- Αντίληψη και στάσεις σχετικά με τους ΑΕΠ: οι επαγγελματίες εκπαιδευτές ενηλίκων και οι σχετικοί οργανισμοί εκπαίδευσης φαίνεται να είναι ανοιχτοί και γενικότερα θετικοί στο να αναζητήσουν και να βρουν περισσότερες πληροφορίες για ΑΕΠ και να κατανοήσουν την φιλοσοφία τους, παρά τον σκεπτικισμό που σχετίζεται με την ψηφιοποίηση και την έλλειψη πόρων στις εθνικές γλώσσες (όπου αυτό ισχύει – κυρίως σε λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες). Επιπλέον αναγνωρίζουν ότι οι ΑΕΠ μπορούν να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της ποιότητας και του περιεχομένου στην εκπαίδευση ενηλίκων. Για τους μικρούς οργανισμούς, οι οποίοι έχουν περιορισμένους οικονομικούς πόρους, οι ΑΕΠ φαίνεται να είναι μια καλή επιλογή για χρήση καλού εκπαιδευτικού υλικού χωρίς να ξοδευτεί ένα σημαντικό ποσό χρόνου και πόρων (European Parliament, Structural and Cohesion policies, 2015).

- Χρήση και πρακτική στους ΑΕΠ: υπάρχουν πολύ λίγοι οργανισμοί εκπαίδευσης ενηλίκων που εφαρμόζουν συγκεκριμένη πολιτική ΑΕΠ. Η ενσωμάτωση των ΑΕΠ είναι περισσότερο στην ευθύνη και την προθυμία των εκπαιδευτικών οι οποίοι αποφασίζουν να δημιουργούν, να μοιράζονται και να χρησιμοποιούν ΑΕΠ στην εκπαιδευτική πρακτική τους (Bacsich, 2015).

- Η διαθεσιμότητα και η ποιότητα των ΑΕΠ: Η εύρεση κατάλληλων, καλής ποιότητας πόρων ΑΕΠ στις εθνικές γλώσσες εξακολουθεί να είναι μια μεγάλη πρόκληση. Η διαδικασία επιλογής των «καλών» ΑΕΠ είναι επίσης μια δύσκολη διαδικασία, δεδομένου ότι είναι μια χρονοβόρα εργασία, με δεδομένη την έλλειψη αυτόματων εργαλείων ή σχετικών πλατφορμών (Βαγγελάτος & Παναγιωτόπουλος, 2017). Το θέμα της ποιότητας είναι αντίστοιχο με το θέμα της διαθεσιμότητας: όταν γίνει δυνατό να βρεθούν πόροι και να ενταχθούν στη συγκεκριμένη περίπτωση, θα πρέπει να αποδειχθεί ότι εκτός των άλλων είναι και υψηλής ποιότητας.

- Εμπόδια και οδηγοί για τη χρήση των ΑΕΠ: υπάρχει σημαντική έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με ΑΕΠ και ΑΕΔΠ γενικά, και ακόμη περισσότερο, η εμπέδωση της Ανοιχτής Εκπαίδευσης, ως νέο φαινόμενο σε νέους τομείς, όπως η εκπαίδευση των ενηλίκων, εξακολουθεί να είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Η αναζήτηση για αξιόπιστο ανοιχτό περιεχόμενο είναι συχνά χρονοβόρα και μερικές φορές αυτό που φαίνεται αρχικά να είναι μια ανοιχτή πηγή αποδεικνύεται να περιορίζεται από μια συνδρομή ή / και την καταβολή ενός συγκεκριμένου τέλους. Οι επαγγελματίες ως επί το πλείστον ασχολούνται με το θέμα των ΑΕΠ μόνοι τους, ενώ η ανάπτυξη πολιτικών ΑΕΠ και επιχειρηματικών μοντέλων στην οργάνωσή τους θα μπορούσε δυνητικά να φέρει περισσότερα κίνητρα και αναγνώριση για όσους αποφασίσουν να ενταχθούν στην ανοιχτή εκπαιδευτική πρακτική (European Parliament, Structural and Cohesion policies, 2015).

- Επιπτώσεις της χρήσης ΑΕΠ σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς ενηλίκων: υπάρχει μια μεγάλη δυναμική για τους ΑΕΠ όχι μόνο προς τη βελτίωση της ποιότητας και του περιεχομένου της διδασκαλίας, αλλά και προς τη συμβολή στην επαγγελματική ανάπτυξη του προσωπικού. Αυτή τη στιγμή οι άνθρωποι ξοδεύουν πολύ χρόνο και προσπάθεια για τη δημιουργία των πόρων που διατίθενται ήδη, κάτι μπορεί να εξοικονομηθεί με την υιοθέτηση στρατηγικών ΑΕΠ, που μπορούν να βοηθήσουν τους οργανισμούς να χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους πιο πρακτικά, να αποκτήσουν φήμη για την παραγωγή υψηλής ποιότητας ΑΕΠ και να αυξήσουν τα δίκτυά τους μέσω της ανάπτυξης, της ανταλλαγής και της διάδοσης των ΑΕΠ (European Parliament, Structural and Cohesion policies, 2015).

9. Συμπεράσματα

Στην μέχρι τώρα ανάλυση έχει γίνει φανερό ότι η εφαρμογή των ΑΕΠ (και συνεπώς και των ανοιχτών εκπαιδευτικών πρακτικών) στην εκπαίδευση ενηλίκων εν δυνάμει φαίνεται να έχει πολλά να προσφέρει, αλλά εξακολουθεί να παραμένει μια πρόκληση. Η κουλτούρα της μάθησης ειδικά στους ενήλικες δεν έχει μέχρι σήμερα αναπτυχθεί αρκετά για να καλωσορίσει θετικά την εισαγωγή των ΑΕΠ και γενικότερα των ανοιχτών πρακτικών. Στο πλαίσιο αυτό σχετική Ευρωπαϊκή μελέτη (SOPHIA R&I, 2015), επεσήμανε ότι είναι απολύτως αναγκαίο να γίνουν οι ΑΕΠ και οι ΑΕΔΠ μια πραγματική δυνατότητα για την εκπαίδευση ενηλίκων με την ικανοποίηση όμως κάποιων βασικών προϋποθέσεων:

- αξιοποίηση εργαλείων ΤΠΕ που να είναι συμβατά με τις προτιμήσεις και τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων και επιπλέον, υποστήριξη για τη χρήση των εργαλείων αυτών,
- κατάρτιση για τους εκπαιδευτές, οι οποίοι πρέπει να γίνουν όχι μόνο εκπαιδευτές, αλλά και διευκολυντές (facilitators) της μάθησης, καθοδηγώντας τους ενήλικες να κατακτήσουν την μάθηση μέσω ΑΕΠ,
- μια σταθερή στρατηγική για την αύξηση της εμπιστοσύνης: οι ΑΕΠ θα επιτρέψουν στην ΕΚΕ να προσφέρει στους ενήλικες λιγότερο δαπανηρά μαθήματα (επειδή βασίζεται σε ελεύθερους πόρους), αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει να εξακολουθεί να διατηρείται η υψηλή ποιότητα μάθησης,
- ένα επιχειρηματικό μοντέλο το οποίο να επιτρέπει την «επιβίωση» της εκπαίδευσης ενηλίκων με τη χρήση των ελεύθερων πόρων, ιδίως για τα μικρά ιδρύματα και οργανισμούς,
- αποσαφήνιση και αναγνώριση των δραστηριοτήτων που υλοποιούνται με ανοιχτές πηγές και ανοιχτά υλικά.

Φαίνεται, εν κατακλείδι, ότι οι ανοιχτές πρακτικές έχουν αρχίσει να μπαίνουν δυναμικά στο τοπίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, με τις «ευλογίες» θεσμικών και άλλων στρατηγικών φορέων. Απομένει να ικανοποιηθούν οι συνθήκες εκείνες που θα προσελκύσουν τους κάθε λογής εμπλεκόμενους και θα τους δώσουν τα εφόδια να αξιοποιήσουν τη νέα πραγματικότητα προς όφελος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Βιβλιογραφία

- Βαγγελάτος, Α., & Παναγιωτόπουλος, Γ. (2017β). Ποιότητα και Ανοιχτό Εκπαιδευτικό περιεχόμενο: ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. 11^ο πανελλήνιο συνέδριο καθηγητών πληροφορικής: «Η Πληροφορική στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση – Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις». Μάιος 2017, Χαλκίδα.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012). Ανασχεδιασμός της εκπαίδευσης: επενδύοντας στις δεξιότητες για καλύτερα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0669&from=EN>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). Ανοιγμα της εκπαίδευσης: καινοτόμοι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης για όλους μέσω νέων τεχνολογιών και ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0654&from=EN>
- Σολομωνίδου, Χ. (2006), Νέες τάσεις στην εκπαιδευτική τεχνολογία. Επικοινωνιαλισμός και σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης. Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Bacsich, P. et al. (2011), *Learner Use of Online Educational Resources for Learning (LUOERL)* – Final report, Sheffield, Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/elearning/oer/LUOERLfinalreport.docx>
- Bacsich, P. (2015), *Quality Agencies in Europe and their approach to e-learning and open learning*, SEQUENT, Heerlen, Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από https://www.academia.edu/13020383/Quality_Agencies_in_Europe_and_their_approach_to_e-learning_and_open_learning

- Commonwealth of Learning. (2017a). Europe Regional Consultation on Open Educational Resources. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από http://rcoer.col.org/uploads/2/2/8/4/22841180/europe_rcoer_report_24may.pdf
- Commonwealth of Learning. (2017b). Background Paper. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από http://rcoer.col.org/uploads/2/2/8/4/22841180/rcoer_background_paper.pdf
- Europe 2020. (2010). A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- European Parliament, Structural and Cohesion policies. (2015). Research for Cult Committee – Adult Education and Open Educational Resources. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>
- Eurostat. (2013). Adult education survey methodology. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_Education_Survey_\(AES\)_methodology](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_Education_Survey_(AES)_methodology)
- Falconer, I., McGill, L., Littlejohn, A., Boursinou, E. (2013). Mainstreaming Open Educational Practice - Recommendations for Policy - Overview and Analysis of Practices with Open Educational Resources in Adult Education in Europe European Commission. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC85471.pdf>
- International Standard Classification of Education. (2013). Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED))
- LUOERL (2011). Final Report. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από https://www.heacademy.ac.uk/system/files/learner_use_of_online_educational_resources.pdf
- Ramsden, A. (2015). *Open Badges: Trying to navigate through the melting pot of ideas*, blog posting. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://ucselevate.blogspot.co.uk/2015/06/open-badges-trying-to-see-forward-path.html>
- SOPHIA R&I. (2015). Open Educational Resources uptake in adult education. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από http://www.oerup.eu/fileadmin/_oerup/dokumente/need_analysis_report_SOPHIA_Europe.pdf
- The Cape Town declaration. (2007). Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από <http://www.capetowndeclaration.org/>
- The Paris declaration. (2012). Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου, 2017, από http://poerup.referata.com/wiki/2012_Paris_OER_Declaration